

RAZGLEDNIK

KNJIŽEVNOST

France Bevk: **Kresna noč. — Vihar.** (Izbranih spisov II. zv.) Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1935. Str. 314.

Med slovenskimi sodobnimi pisatelji je gotovo najplodnejši in v zadnjem času tudi najpomembnejši France Bevk. V primeri z Ivanom Pregljem, ki pomeni v novejši naši književnosti največje iskanje izraznih in oblikovnih novosti, poglobljanja v formalne probleme umetnostnega sloga in kompozicije, v nazornost prostora in rabo notranje ekonomije, često seveda v škodo čustvene toplote, domišljije in zgodbe, je Bevk v nekem smislu njegovo nasprotje: zgodbe se mu rajajo z neverjetno hitrostjo druga za drugo, v vedno novih inačicah se mu kaže odnos moža do žene, bujna domišljija se sama prehiteva ter prav tako kakor čustvena napetost sili pisatelja, da se ne ustavlja ob problematiki prostora, izraza in umetnostnega zgoščevanja, temveč da reši v čim hitrejšem tempu in načinu življenjsko razglasitev v dušah svojih junakov. Tega, v čemer kaže Pregelj uboštvo, ima Bevk v izobilju: bogate fantazije ter življenjske tople neposrednosti. Če je torej Pregelj večji umetnik, s smislom za oblikovanje izraza, polnost sredine, svojevrstnost klime, historičnost časov, toda često izduhovičen in izumetničen, je pa Bevk nedosežen pripovedovalec, življenjsko neposreden in svež, čustveno topel in preprost, neizčrpljiv, pa tudi bistveno — neizpremenljiv. Vsekakor pa je danes eden največjih slovenskih pripovednikov, ki opravičeno stopa pred Slovence že s svojimi »Izbranimi deli«, s katerimi se uvršča med slovenske klasike XX. stoletja.

Po prvem zvezku, ki je prinesel njegovi najboljši realistični kmečki povesti »Pod Osojnikom« in »Krivda«, je zdaj izšel drugi zvezek, obsegajoč »Kresno noč« in »Vihar«: dva romana, ki prehajata tako v romantiko kakor tudi v neko pravljичno eksotičnost, v pesem visokih gora in pesem globokih voda, pesem čiste planinske ljubezni in obmorske strasti, v dve tragediji človeških src, polnih ljubezni in sovraštva obenem.

Ljubezen in trpljenje ob ženi, sovraštvo iz ljubosumnosti je osnovni motiv vseh Bevkovih povesti in vodi redno v zločin in tragedijo. Bevkovi junaki so v najvišji meri čutni, prvotno prirodni in nepotvorjeno strastni, ki pa ne vidijo problematike izven žene:

vse napore posvečajo samo za njeno pridobitev, potem pa v ljubosumnosti trpe največje muke, zore v sovraštvo, dokler se v njih ne sprosti zločinska narava, ki spi skrita v vsakem človeku. To je v bistvu naturalističen človek. »Kresna noč« pa naj bi bila čista, skoraj pravljlična podoba lepe in strastne ljubezenske idile. Zato jo pisatelj postavi visoko v planine, pod same zvezde, v preprosto pastirsko kočo, v svet, poln duhov in rož, čarov in dobrih živali. To je svet ljubezni in čistosti, ki ga živita pastir Jure, sin ubijalca, in lepa Svetka, nezakonsko dete fevdalca, ter jima tovariši spokornik Ivaniš Matija, čudovito oblikovana postava, neznani oče Juretov, zaščitnik miru in etičnosti v domačem ognjišču. To je sončna stran tega romana: ljubezen individualističnega upornika Jureta proti fevdalnemu redu srednjega veka, proti umazanosti nižine. Idilično poglavje v »kresni noči«, v katerem se je pokazala Juretova ljubezenska strast v najvišji podobi, se je zaključila z groznim zločinom in veličinsko smrtjo ter prešla v *legendo*.

In Bevk je vso povest komponiral kot *legendo*, kar dokazuje uvodni in zaključni okvir — odmaknil jo je namenoma današnjemu času in postavil v pravljlični srednji vek, kjer govore živali in bilje, kjer živijo maliči in vedomci in čarodeji, v čas, ko se poganski svet presnavlja v krščanskega, ko se poganska strast kroti v krščanski samozataji, individualizem v kolektivizmu. Sicer ta zadnja misel ni tako jasno izražena, kajti Ivaniš kakor tudi Jure sta se uprla le krivici, pasivnemu prenašanju nasilja, in le Jure tudi socialnemu fevdalnemu redu. Toda pri obeh je človeška strast prevpila božji zakon: »Ne ubijaj!« za kar se vdano hočeta pokoriti. Poganstvo in krščanstvo v človeku! Ni pa nujno, da bi radi te misli stavil vso zgodbo v srednji vek. Bevkovi ljudje so vsi v bistvu naturalistični in se dajo voditi po čutnem nagonu in šele potem, ko jih mine strast, spoznajo smisel svojih dejanj in skušajo dobiti zopet ravnovesje v etičnem svetu. To se pravi, da Bevk sam gleda na svet idealistično, gleda ga v zornem kotu etičnega zakona, ki urejuje in barva potek njegovih zgodb. Zato je v bistvu tudi ta srednjeveška zgodovinska novela prav tako samo nova variacija Bevkovih modernih motivov: psihološkega problema ljubezni in uboja žene. Kot taka je zanimiva, polna čudovitih domislekov in nepozabnih podob. Zgodba je živa in prepričujoča, dasi zelo romantično pobarvana, ter more veljati kot lepa pesem ljubezni in strasti. Toda okolje, ta »pravljlično zgodovinski« okvir ni zadovoljivo rešen. Ves zgodovinski svet ni podan v objektivni zgodovinski plastičnosti, temveč samo v romantični poetičnosti, le v čustveni barvitosti. Ko bi iz te povesti izbrisal nekaj zgodovinskih izrazov (kapomažo in drugo), nekaj pravljličnega okrasja, folkloristične motivnosti (kresna noč, pogovor živali), bi imeli lepo moderno realistično psihološko ljubavno tragedijo. Zato ta zunanje prevzeta draperija ni bistveno važna za problematiko celotne podobe, in močna zgradba nima pravega ozadja. Neskladje vidim v tem, da si Bevk sam ni bil na jasnem, ali piše zgodovinsko povest iz srednjega veka, ali izrazito pravljlično snov, ali moderni psihološki roman. Popolno umetniško skladje bi dosegel, ko bi se predal ves bodisi samo neomejeni nerealistični pravljličnosti, ali pa ves realistični psihološki študiji. Tako je »Kresna noč« nekje na sredi.

zanje vedno nove svetove, ki pa jih ne zna prikazati izrazito svojstveno, v njihovi objektivni vrednosti, temveč v čustveni barvitosti. Toda kljub vsemu je zgodba sama vedno živa, zanimiva, napeta in resnična in pripovedovanje vedno temperamentno in polno čutno, nepretrgano kot napisano v naglici s potezo enega samega peresa.

Tine Debeljak

John Habberton — Bogomil Vdovič: **Helenina otroka**. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1936. Mohorjeva knjižica 82, str. 179.

Ljubezniva in veselja polna knjiga iz ameriškega leposlovja je bila vredna prevoda, kakor je tudi že zdavnaj prevedena v evropske jezike. Literarno predstavlja odrastek klasicizma z izborom lepega življenja brez senčnih strani, rodbinska sreča imovitih ljudi, v katero ne sega delo in skrb. — Tak je tudi slog. Svet je dvignjen iz neposrednega občutja v misel, v konvencionalno lepe predstave o svetu, življenje je lepo oblečeno in miselno razloženo, kakor ustreza pogledu večinske volje in meščanske tradicije. Vse se izteče v nedolžno veselje, obrobjeno z nekoliko predrastično otroško naivnostjo. Prav za prav je cela povest nekak vzpon iz konvencionalnosti, iz trdno določenih izrazov čustva, v otroško naivnost in odkritosrčnost, od površine v to, iz česar bi morala zrasti. Prav nazorno pokaže pisatelj suhoparno in okleščeno pripovedovanje odraslih oseb in naivno poetično govorico otrok. Prvo poteka iz čustva, ki vedno gleda, da ga ni sram pred množico, medtem ko iz otroka govori še neokrnjeno obilje narave. — In vendar ta pretirana naivnost še ni narava ali vglobljenje v skrivnostni svet narave, ampak v svet, kakor bi moral biti, v religioznost in odkritosrčnost, ki jih v resnici še zdaj ostreje vidimo iz ameriškega življenja. — Prevod je v lepi slovenščini, novi pravopis bi pogrjal le besede: nečak, smel, slika in dojmiti se.

Dr. J. Šilc

Vojeslav Molè: **Ivan Meštrović**. Kraków 1936, Gebethner i Wolf. Prace polskiego towarzystwa dla badań Europy wschodniej i blizkiego wschodu. Nr. XIII.

Naš rojak, profesor umetnostne zgodovine na Jagiellonski univerzi v Krakovu, V. Molè, je napisal to ilustrirano knjižico kot pripravo za Meštrovićevo razstavo, ki naj bi se bila vršila po njegovih razstavah v Nemčiji v Warszawi. Do razstave nazadnje ni prišlo, izšla pa je vendar ta knjižica, ki dobro uvaja v Meštrovićevo umetnost. Prednost Moletove študije je predvsem, da se ne spušča v jalove spekulacije o Meštrovićevi umetnosti, ampak se opira vseskozi na realna dejstva sredine, v kateri je Meštrović preživel mladost in v kateri se je razvijal v priznanega umetnika, ter na lastne izjave Meštrovića samega in verodostojnih prič. Posrečeno je oprl svoja razmotrivanja na začetne misli Skrivnostnega v umetnosti v Otokarja Březine zbirki *Godba virov*, kjer pravi Březina: »V dolgih razgovorih, ki jih duša vodi v samotah, stoje nemi in skriti odgovori pred vprašanji. Odgovori so večni, vprašanja čakajo, da pride njihov čas in se bodo smela odeti v svetlobo in zvok. Ure, ki nas vodijo s plamenečimi baklami, spreminjajo njih jasnost po moči našega pogleda... Po globini vprašanj mérite višino duše, kajti po njih se meri notranje bogastvo odgovorov.« V tej mistični formuli je v resnici